

Strijdvaardig dichter Levensbericht bij de 350e sterfdag van Jacob Revius¹

Enny de Bruijn

Nieuw Letterkundig Magazijn 26 (2008), p. 40-46

Hij had zich geen beter motto kunnen kiezen, Revius. Het staat boven zijn portret gegraveerd, en hij schrijft het ook zelf bij de albuminscripties die hij voor vrienden vervaardigt: *Vincat Amor Christi*, dat de liefde van Christus het mag winnen. Dat motto zegt niet alleen dat hij voor alles een gelovig christen wil zijn, het zegt ook dat hij het hele leven als een gevecht beschouwt. Volop spanning, strijdbaarheid en hartstocht dus – niet alleen zichtbaar in zijn levensloop, maar ook in zijn poëzie.

Late roem

Jacob Revius is een treffend voorbeeld van het onvermogen van mensen om hun eigen betekenis te beoordelen. Dat blijkt als hij, de vijftig ruim gepasseerd, opmerkt dat hij de poëzie terzijde geworpen heeft om werk te kunnen maken van andere, betere zaken². De dichter is op dat moment regent van het Statencollege in Leiden –een instelling voor beursstudenten in de theologie– en kennelijk heeft hij het daar zo druk met belangrijke taken dat hij geen tijd meer over heeft voor een gedichtje. Vanaf zijn aantreden in Leiden schrijft hij liever geleerde werken in het Latijn: de teksten voor zijn disputeercolleges, een paar heftig-polemische geschriften tegen de filosofie van Descartes, een geschiedenis van Deventer. Boeken die vandaag vrijwel onopgemerkt blijven, want met zijn theologische en filosofische teksten heeft Revius geen grote plaats in de geschiedenis weten te veroveren.

Toch moet hij zelf gedacht hebben dat hij dáár nu net baanbrekend werk mee verzette, terwijl hij zijn dichterlijke werkzaamheden meer als een onschuldige hobby beschouwde. Als de herder moe is van hoeden en drijven neemt hij de fluit en probeert een liedje, schrijft hij, en daarbij beseft hij heel goed dat hij dat niet doet voor een groot publiek:

*Soo is hem al genoech een leser ses of seven,
(Diet doorsien, lustet hen, en leggent dan weer heen)
Of vijf, of vier, of drie, of twee, of een, of geen.*³

Niet dat hij niet enigszins trots is geweest op zijn verzen, en niet dat hij geen succes heeft gehad met sommige geuzenliederen, maar de lage verkoopcijfers van zijn enige bundel, de *Over-Ysselsche sangen en dichten*, moeten hem toch bepaald hebben bij het feit dat een groot deel van letterlievend Nederland hem totaal over het hoofd zag. Geen wonder eigenlijk, dat hij zijn eigen betekenis uiteindelijk vooral op andere levensterreinen heeft zien liggen.

¹ Dank aan prof. dr. E.M.P. van Gemert voor haar opmerkingen bij dit artikel. Revius' poëzie is geciteerd naar zijn *Over-Ysselsche sangen en dichten*, ed. W.A.P. Smit, 2 dln. Amsterdam 1930/1935. Over zijn leven: E.J.W. Posthumus Meyjes, *Jacobus Revius, zijn leven en werken*, Amsterdam 1895; Enny de Bruijn en Henk Florijn, *Revius, dichter, denker, dominee*, Houten 2006. Over zijn poëzie: W.A.P. Smit, *De dichter Revius*, Amsterdam 1928; L. Strengholt, *Bloemen in Gethsemané. Verzamelde studies over de dichter Revius*, Amsterdam 1976; Els Stronks, *Stichten of schitteren. De poëzie van zeventiende-eeuwse gereformeerde predikanten*, Houten 1996; Enny de Bruijn, 'Dominee schrijft tragedie. Het treurspel Haman als spiegel van Revius' dichterschap en wereldbeeld', in: *Nederlandse letterkunde* 12 (2007), p. 147-171.

² Revius ed. Smit II, p. 189.

³ Revius ed. Smit II, p.165-166.

Vandaag echter zijn de zaken in de Reviuswaardering omgekeerd. Ook al is er de laatste jaren enige wetenschappelijke aandacht voor zijn werk als theoloog en geschiedschrijver, die kant van hem spreekt toch niet bepaald tot de verbeelding van het brede publiek. ‘Onverdraagzaam’, ‘fel’, ‘onverzoenlijk’ en zelfs ‘liefdeloos’ zijn een paar van de etiketten die hij in de loop van de tijd opgeplakt heeft gekregen, en dat nodigt niet uit tot verdere kennismaking, hoe onterecht ook⁴. Maar als dichter heeft hij glansrijk de eeuwen doorstaan. Sinds zijn herontdekking in 1863 is er niet alleen een gestage stroom van wetenschappelijke publicaties over zijn werk op gang gekomen, ook buiten de wetenschap heeft hij zich een plaats verworven, misschien meer dan welke andere zeventiende-eeuwse dichter ook. Sommige verzen van zijn hand worden nog altijd gezongen tijdens kerkdiensten, afgedrukt in kerkelijke blaadjes, geciteerd in preken en meditaties, vertaald in het Engels en Hongaars.

Ik vind het een intrigerende vraag: hoe is het mogelijk dat een renaissancistisch dichter –die uitgaat van traditie, beheersing, evenwicht en bij wie poëzie bepaald niet samenvalt met zelfexpressie– juist doorbreekt in tijden met een veel romantischer literatuuropvatting? In zijn fijnzinnige beschouwingen over Revius’ dichterschap benadrukt L. Strengholt steeds de gaafheid, het evenwicht, de doorwrochtetheid van diens poëzie.⁵ Daar heeft hij ook gelijk in. Maar misschien is het juist de ongrijpbare, onderdrukte spanning achter de regels, die – ondanks een bewust streven naar evenwicht en objectiviteit– zijn verzen hun zeggingskracht verleent. Ik geloof wel in een zeker verband tussen het leven van een auteur en zijn werk, en in Revius’ leven ging het er bepaald niet gelijkmatig aan toe, daar wordt die spanning zeker zichtbaar. Maar ook in veel van zijn gedichten komt er iets van aan de oppervlakte, waarneembaar voor wie erop letten gaat.

Leven vol conflicten

Veelzeggend genoeg wordt hij in 1586 letterlijk geboren aan het front, in Deventer, als de stad op het punt staat in Spaanse handen te vallen. Zijn ouders, overtuigd gereformeerd en staatsgezind, gaan prompt vrijwillig in ballingschap, en zodoende groeit hij op in Amsterdam. Hij krijgt alle mogelijkheden om zichzelf te ontwikkelen, studeert in Leiden en Franeker, maakt een studiereis door Frankrijk en begint daarna zijn werk als predikant. Eerst in verschillende dorpen in de Achterhoek, daarna meer dan een kwarteeuw lang in Deventer – dat tenslotte had bijgedragen aan zijn studiekosten.

Daar, in Deventer, verzet hij samen met zijn drie collega-predikanten bergen werk. De gemeente moet opgebouwd via zondagse preken, catechisaties voor de jeugd, ‘avondgebeden’ op dinsdagavond in de kerk, goed gereformeerd onderwijs op alle scholen in de stad. Een enorm reformatieoffensief dus, en niet zonder resultaat. De groei van de kerkelijke gemeente tijdens Revius’ periode in Deventer is explosief: van ongeveer 700 leden in zijn begintijd (een tiende van de totale bevolking) tot ongeveer 4000 bij zijn vertrek, ongerekend alle ‘toehoorders’.

Hij speelt een grote rol in de stichting van het Athenaeum, beheert de bibliotheek, is lid van het muziekcollege, werkt mee aan de Statenvertaling, schrijft een bescheiden boekenplankje vol teksten bij elkaar, en maakt gedichten in zijn vrije tijd. Intussen strijdt hij tegelijkertijd in vurig getoonzette pamfletten voor de contraremonstrantse beginselen, en draagt hij bij aan het gedwongen vertrek van zowel een remonstrantse collegapredikant als een remonstrantse schoolrector.

⁴ Zie bijv. de Revius-edities van J. van Vloten (1863), Clem Bittremieux (1967), W.J.C. Buitendijk (1968).

⁵ L. Strengholt, ‘Jacobus Revius, een gaaf en evenwichtig dichterschap’. In: L. Strengholt, *Uit volle schatkamers*, Amsterdam 1990, p. 74-86.

In 1641 wordt hij benoemd als regent van het Statencollege in Leiden, waar hij tot zijn dood op 15 november 1658 werkzaam is. Daar, in Leiden, is het gedaan met de poëzie. Revius heeft de handen meer dan vol aan de strijd rond Descartes die in het Statencollege losbarst: de studenten ruziën zo fanatiek over de nieuwe filosofie dat ze soms zelfs handgemeen raken. Zelf is Revius overtuigd anti-cartesiaan, zijn subregent Heereboord overtuigd cartesiaan, en hoewel de regenten van het college proberen beide kempfanen in bedwang te houden, lukt dat maar matig. ‘Hoe soude ick’, schrijft Revius, ‘myn conscientie voor Godt, ende mynen Eedt voor haren Groot Moghende als Regent vant collegie voldoen connen, indien ick, siende dat de jeucht verleyt werde, niet met allen moghelicken vlijt mij daer teghen gestelt hadde?’⁶

In de soms heftige botsing van belangen, meningen en overtuigingen in de zeventiende-eeuwse Republiek is Revius een van de belangrijkste gereformeerde opinieleiders geweest. Zijn denken cirkelt daarbij vooral om het conflict tussen subjectiviteit en objectiviteit. Waar veel van zijn tijdgenoten het subject steeds meer centraal gaan stellen, op alle gebieden van het leven, vecht hij een –achteraf gezien– vrijwel hopeloze strijd voor tijdloze waarheden, universele opvattingen en gezaghebbende autoriteiten. Dat wordt zichtbaar in alle grote conflicten en keuzes van zijn leven: de strijd voor de predestinatieleer, het afwijzen van het copernicaanse wereldbeeld, de stellingname tegenover Descartes, de voorkeur voor algemeen-geldige poëzie, het leven vanuit een geloof in de geopenbaarde, goddelijke Waarheid waarvoor het menselijke verstand buigen moet.

Toch zijn de gevechten waarmee Revius zich in de loop van zijn leven geconfronteerd ziet, niet louter terug te brengen tot uiterlijke conflicten in wetenschap, kerk en maatschappij. Het probleem zit ook in hemzelf. Uit zijn teksten komt hij naar voren als een zeer zelfbewuste persoon, terwijl hij tegelijkertijd voortdurend benadrukt dat een mens moet strijden tegen het eigen, zondige ik en streven naar een totale overgave aan Gods leiding. Hij gelooft immers dat iedere christen te maken heeft met een levenslange worsteling tussen de ‘oude en nieuwe mens’, omdat nu eenmaal pas bij de dood van de gelovige mens zijn zondige aard volledig door de genade van God overwonnen is: ‘Het goede dat ick heb o Heere is van dy, en al wat anders is, eylaes, dat is van my.’⁷ Het werkelijke gevecht tegen het subjectivisme vindt dus plaats in het eigen hart.

Waarheid en liefde

Over Revius’ karakter valt het nodige te speculeren, maar één eigenschap is volgens zijn tijdgenoten prominent aanwezig: een zekere heftigheid, opvliedendheid, strijdbaarheid. Een van zijn tegenstanders spreekt in 1617 zelfs van ‘sijnen ghewoonlijcken jongen ijver tot moeyte ende twist, die hij nu eenighe jaren in den kerckendienst gheweest zynde, wel behoorde afgewent te hebben’, een ander noemt hem later nog ‘soo bitter als roet, soo scherp als een vlijm, of scheermes’.⁸ Om het in de psychologische terminologie van zijn eigen tijd uit te drukken: typisch een cholericus. Vooral met zijn polemieken maakt hij zich de nodige vijanden, maar ook uit zijn poëzie blijkt geregeld dat hij weinig affiniteit heeft met gematigdheid en tolerantie:

*Geleert of ongeleert, wie recht heeft die heeft recht,
En die heeft ongelijck dien moetet sijn gesecht.*⁹

⁶ Posthumus Meyjes 1895, p. 108.

⁷ Revius ed. Smit, I, p. 250.

⁸ Posthumus Meyjes 1895, p. 125-126, Revius ed. Buitendijk, p. 9-10.

⁹ Revius ed. Smit, II, p. 191.

Je kunt je afvragen of hij zijn heetgebakerdheid zelf als een karakterfout beschouwd heeft, of juist helemaal niet. Soms vang je als toeschouwer wel een glimp op van enig schuldbesef over eigen opvliegendheid, maar bij andere gelegenheden is daar geen sprake van: wie grote idealen heeft moet daar ook voor vechten. Dat geldt als hij jong is, dat geldt nog steeds als hij oud geworden is.

Aan de ene kant is er bijvoorbeeld de geschiedenis met rector Cellarius van de Latijnse school, met wie Revius het in 1637 hevig aan de stok heeft in de Deventer schoolraad. Het komt zo ver dat hij –als achtenswaardig predikant– de al even achtenswaardige rector in zijn huis komt uitschelden voor ‘tiran’ en ‘predikantenvijand’, eenvoudig omdat hij het niet zetten kan dat de rector zijn zoon ‘ongedisciplineerd en ondeugend’ vindt, bedorven door een te slappe opvoeding in Holland. Maar die scheldwoorden neemt hij later terug: ze waren slechts ‘in haestigheijt ende cholere gesprooken’.¹⁰ Dat lijkt toch op enig schuldbesef, of ten minste besef van enige oncontactvolheid en lichtontvlambaarheid.

Aan de andere kant zijn er gevallen te over waarin Revius zich bepaald niet schuld bewust toont, waarin hij zijn vechtlustige houding juist legitimeert met het argument dat hij voor de Waarheid met een hoofdletter strijdt. Of het nu gaat om de vaderlandse oorlog tegen Spanje, de opbouw van de gereformeerde kerk of de contraremonstrantse verkiezingsleer – een mens kan in zulke levensbelangrijke kwesties niet gauw te fanatiek zijn. Geen vrede ten koste van waarheid: ‘Ist een Christelijcken vrede de waerheyt te laten ondergaen om vredes wille? dat is een Wereltschen vrede, arger als eenigen strijt soude mogen wesen!’¹¹

Kennelijk maakt hij dus voor zichzelf onderscheid tussen gewone, menselijke ruzies (waarbij hij bereid is fouten toe te geven) en principiële kwesties op het gebied van kerk en staat (waarbij er geen sprake kan zijn van enige verontschuldiging). Aan psychologische nuanceringen –het feit dat klein-menselijke motieven ook in hoog-principiële kwesties een rol kunnen spelen– doet hij niet, hij ziet zichzelf in zijn polemieken en geuzenliederen eenvoudig als verdediger van Gods zaak.

Zijn gedichtje over de ‘Predicant’ spreekt wat dat betreft boekdelen. Wie de tekst op zich laat inwerken, krijgt de onweerstaanbare indruk dat de dichter er nogal militante opvattingen van het predikantschap op nahoudt: huichelaars bedreigen met de eeuwige straf, hardnekkige zondaren in de ban doen, dapper de tanden ontbloten tegen de wolven die de kudde bedreigen, nooit compromissen sluiten met wereldse zeden en gewoonten. Dat past allemaal wel bij de strijdbaarheid die Revius in zijn conflicten met andersdenkenden tentoonspreidt. Maar er is ook een andere kant aan zijn ambtsopvatting: voortdurende afhankelijkheid van God, onophoudelijk gebed, betrokkenheid op de medemens, gestage terugkeer naar het enige fundament in de persoon van Christus, door wie een oprechte predikant zich geroepen en de wereld in gestuurd weet. De kern van het vers staat in de vier regeltjes in het midden:

*Voor de waerheyt houdet stant,
Waerheyt is een edel pant.
Strengelt vast der liefden bant,
Liefde doch de crone spant.*¹²

Strijdbaarheid staat dus voor hem absoluut niet op gespannen voet met de christelijke liefde als hoogste ideaal. Hij vecht juist voor de waarheid uit liefde tot God en uit bezorgdheid om

¹⁰ Posthumus Meyjes 1895, p. 75

¹¹ Jacobus Revius, Schriftuerlijck teghen-bericht van de leere der gereformeerde kercken (...) Deventer 1617, inleiding (ongepagineerd).

¹² Revius ed. Smit I, p. 243-244.

het heil van de medemens – en soms zijn daar harde woorden voor nodig: zachte heelmeesters maken stinkende wonden. De liefde tot God en (dus) tot Gods waarheid gaat boven alles, want uiteindelijk is dat het enige kader van waaruit een mens zijn naaste kan liefhebben: niet vanuit vrijblijvende tolerantie, oppervlakkige vriendelijkheid of angst om de ander te mishagen, maar vanuit een diepe betrokkenheid op diens eeuwige heil. Revius is onverzoenlijk in zijn niet aflatende strijd voor zuiverheid van leer en leven, maar met de beste bedoelingen: hij wil zijn medemens terugbrengen bij Gods waarheid, omdat hij ervan overtuigd is dat het anders niet goed met hen afloopt. Daarom kan hij ook vergevingsgezind zijn ten opzichte van degene die een misstap begaat, naar het voorbeeld van Christus die de zondaar aanneemt:

*Stae ick den vyant by, en slae hem wond' op wonde?
Of doe ick als mijn Heer, en treck hem wt de sonde?*¹³

Van gevoel naar geloof

Hoe uit zich dat alles nu in Revius' poëzie? Aan de oppervlakte lijken zijn verzen misschien vooral fraai vormgegeven waarheden over Bijbel, geloof, christelijk leven, kerk en politiek. Vakkundig aaneengesmeed, vol parallellismen en antithesen, vol muzikaal klank- en woordenspel, vol echo's van klassieke en eigentijdse schrijvers, en slechts gericht op die kleine groep van ontwikkelde lezers die de citaten –en de ironie daarachter– met een glimlach herkennen kan. Maar wie erop gaat letten, ziet onder die oppervlakte volop sporen van de hartstocht, de emotionele betrokkenheid en de gedreven strijdvaardigheid die zo kenmerkend zijn voor Revius' levensloop. En dat geldt dan niet alleen voor de felle geuzenliederen die hem zijn 'harde' naam bezorgden, maar juist ook voor de evenwichtig geformuleerde geloofsgedichten.

Als voorbeeld kies ik allereerst een fragment uit zijn Hoogliedberijming van 1621, voorzover we weten zijn eerste dichterlijke publicatie. Een theoloog als Revius leest het bijbelboek Hooglied niet letterlijk, als een lofzang op de erotische liefde tussen man en vrouw, en ook niet op een mystieke manier, als beeld van de vereniging van de individuele ziel met God, maar als allegorie van de liefde tussen Christus en het collectief van de kerk. Dat laatste is veelzeggend. Het wijst op zijn neiging om altijd naar het bovenpersoonlijke, het universele te zoeken, zelfs in een tekst die zich zo bij uitstek leent tot verinnerlijking. De dichter spreekt niet voor zichzelf alleen, hij spreekt namens de hele gemeenschap van gelovigen waarvan hij deel uitmaakt – dé techniek van de prediker die zijn gehoor wil meevoeren. Niettemin klinkt in zijn verzen onmiskenbaar de persoonlijke, authentieke geloofservaring mee, ook al voegt zijn individuele stem zich voorbeeldig in het koor van de hele kerk.

Neem het 'vijfde gezang' van zijn Hoogliedberijming, waar de bruid (de kerk) door eigen schuld de bruidegom (Christus) is kwijtgeraakt. Hij staat aan de deur, klopt, maar ze laat hem niet binnen – en dan vertrekt Hij:

*Mijn Liefste trac sijn hant flux vander deuren.
Mijn herte smolt, mijn inghewant wou scheuren,
Ic vlooch vant bed' om dien die ic bemin
Te laten in. (...)*

Laes! ick deed' op mijn deur en oock mijn herte;

¹³ Revius ed. Smit I, p. 51.

*Maer hy was wech: mijn siel besweeck van smerte.
K'dacht aen sijn stem, ick riep, ick socht met vliet,
Maer t'was om niet. (...)*

*Ghy dochters van Jerusalem hier binnen
Vint ghy mijn Lief, segt dat ic cranc van minnen
Soo hy my niet in liefde weer aensiet
Can leven niet.*

De pijn van het Godsgemis, de onmogelijkheid om zonder God te leven, het verlangen om Zijn stem te horen, om Hem te ontmoeten – al die hartstochten van het geloof worden hier uiterst intens verwoord. Aansluitend bij het Hooglied, dat zeker. Maar toch bij Revius nog dramatischer getoonzet dan in de bijbeltekst zelf. Het smeltende hart, de scheurende ingewanden, het naar de deur ‘vliegen’, het bezwijken van smart, het niet kunnen leven zonder de liefste – allemaal emotionele versterkingen van de tekst. Wanneer het over de liefde tussen Christus en de kerk gaat, zijn voor Revius kennelijk de heftigste gemoedsbewegingen op hun plaats. Toch blijft hij, helemaal in de lijn van de Hoogliedtekst, niet steken in de emotie, maar hij eindigt dit ‘vijfde gezang’ met de rust die volgt na het vertwijfeld zoeken:

*Mijn Lief is mijn, hy sal het oock wel blijven:
Hem coom' ick toe, en sal aen hem beclijven.
Int paradijs daer hy my leyden sal
Ick weyden sal.¹⁴*

Die ontwikkeling is typerend voor veel van zijn gedichten. Net als in de psalmen figureren in zijn werk soms de meest heftige emoties, maar bijna altijd is ook aan het einde van het lied de rust, het vertrouwen op God hersteld. Steeds opnieuw maakt hij de stap van gevoel naar geloof.

Daarmee wordt zichtbaar hoezeer de dichter schatplichtig is aan de traditie van de oudtestamentische poëzie. Als medewerker aan de Statenvertaling heeft hij misschien niet altijd de precieze vormkenmerken van de Hebreeuwse liederen onderscheiden zoals hedendaagse wetenschappers dat doen, maar zijn stijl –gebouwd op parallellismen en antithesen– herinnert wel degelijk aan de psalmen. De vele klassieke beelden en citaten die hij gebruikt, zijn immers niet meer dan ornamenten aan de buitenkant van zijn poëzie. Ze onderstrepen zijn humanistische vorming en zijn grote belesenheid, en ook zijn uiterst kritische en selectieve houding ten opzichte van heidense letteren en mythologie. De bijbelse invloed echter zit dieper. Naar strekking en mentaliteit is hij zo volkomen met de oudtestamentische poëzie vertrouwd, dat de geest ervan zijn eigen verzen tot in de kern doordringt.

Hij berijmt als dichter niet minder dan drie complete Bijbelboeken –het Hooglied, de Klaagliederen en de Psalmen– en hij schrijft een tragedie over het boek Esther. Maar ook voor de rest van zijn ‘sangen en dichten’ ontleent hij voortdurend inspiratie aan de bijbelse bundeling van lofzangen, wraakliederen, klachten en gebeden. Neem zijn vers over de verwoesting van de Veluwe, klacht, gebed en wraakpsalm tegelijkertijd, en tot in details gemodelleerd naar Psalm 137:

*Aen d'Yssel-stroom, alwaer wy treurich saten
Om-heen beset met Duytschen en Croaten,*

¹⁴ Revius ed. Strengholt, p. 69-70.

*En menich Pool, en menich Castellaen,
Daer leyden wy, de Velu siende aen
In lichte vlam tot aen den hemel branden,
De herder-pijp wt onse droeve handen.*

*Doe spraken sy die 't moorden en verjagen
Van out en jonck met droge ogen sagen:
Singt ons een liet ter eeren vanden Prins.
Wy seyden, ah! hoe soude enichsins
In rechten ernst ons herte sich verblijden
Ter-wijl wy sien ons Vader-lant int lijden?*

Waarop het vers vervolgens uitloopt op een gebed om de vernietiging van de vijand:

*Oock salmen u, ô Romen, noch verbranden,
Geluckich oock men roemen sal de handen
Die wreken 'tquaet dat ghy ons hebt gedaen...¹⁵*

Sporen van een dergelijke hartstocht zijn overigens niet alleen in dit soort 'harde' geuzenliederen, maar ook in Revius' veel gematigder en bespiegelender gedichten aanwezig. Bijvoorbeeld in het sonnet over de kindermoord te Bethlehem:

*Doe den gecroonden wolf de schaepkens nieu-geboren
Met zijnen wreedten muyl te Bethlehem verslont,
Een clagelijck geschrey steech vander aerden gront
En quam ten hemel in voor Gods gerechte oren.*

*Een vliegende geswerm van engelen vercoren
Omvinck den cleynen hoop geplettert en doorwont,
En nam de witte siel van haren roden mont
Die stellend' onbesmet Gods aengesicht te voren.*

*Hoe cort was haren tijt in droevich tranen-dal!
Hoe groot is hare vreucht die eeuwich duren sal!
Hoe loven zy den Heer haer gonstigen weldader!*

*Sy gingen haestelijck int leven door den doot,
Gerucket onverwacht wt hares moeders schoot,
Gedragen inden schoot van haren liefsten Vader.¹⁶*

Dit is een kunstig spel met woorden, met tegenstellingen, met beelden en kleuren en klanken. Toch is het ook veel meer dan dat. In de eerste helft is het meedogen van de dichter met de slachtoffers van de kindermoord te Bethlehem voelbaar, in de tweede helft beijvert hij zich om troost te bieden. Voor hedendaagse lezers –niet gewend om pijn met geloof te lijf te gaan– mag het lijken alsof de dichter probeert om met spitsvondige, rationele beschouwingen en fraaie stijlfiguren een gruwelijke gebeurtenis in te kaderen en van zijn scherpte te ontdoen. Maar wie zo denkt, doet Revius geen recht. Hij houdt niet van stoïcijnse beheersing, hij geeft het gevoel waar nodig ruim baan. Maar daarna doet hij een bewuste poging zich boven het

¹⁵ Revius ed. Smit II, p. 96-97.

¹⁶ Revius ed. Smit I, p. 194.

drama uit te worstelen naar de hoogvlakte van het geloof om daarvandaan, uitgetild boven aardse pijn en worsteling, zijn lezers een nieuw perspectief te reiken, dat alle woede, verdriet en hartstocht verstommen laat. Rust, aan het eind van de strijd.